

Je dnes již jisto, že řecké drama souvisí zcela důvěrně s nejtajemnějším vnitřním životem řecké duše; že hraje důmyslnou a důsažnou úlohu v životě hromadné duše řecké: že jest pro ni instituce zdravotní a sebezáchovná po výtce, právě jako jimi byla všecka mysteria. Jenže mysterium byl očištný a ozdravující obřad a úkon určený vyvoleným jednotlivcům, zasvěcencům, mystům, drama však se obrací k celé obci, ke všemu lidu jako k jednotce psychicky sociální.

V dramatech očišťovala se obec od všech zlých a temných pudů a strážní, tuch, mátoch a příšer, které krouží v podvědomí každého a hrozí vylítní se odtud neřestí nebo zločinem, rušícími všecku souvislost mezi jednotlivcem a společenským celkem a osamocujícími v mrazivou a úplnou samotu toho, kdo se jich dopouští: jsou naprosté přetržení pouta sociálního.

Byly to zřejmě dva city velmi si blízké, které mučily nejvíce řeckou duši, jichž nejtíže snášela: Aristoteles opsal je slovy bázeň a soucit. O jejich vymítnutí z duše šlo Řekům: byly jim rozkladným, beztvarym a plíživým jedem, který nahlodává samy kořeny životní radosti a síly. Soucit zejména nebyl Řekům nic víc než forma bázně před životem: soucitem pojišťoval se jen ten, kdo ho cítil, pro případ, až se octne v téže situaci jako onen, kdo se ho dovolával. Na soucit hleděli jako na nákazu zbabělosti: připravovala jí v jejich představách půdu.

Řek trpí těmito dvěma city pro jejich temnost, rozplizlost, nevymezenost, chaotičnost. Soucit nejenže může mít s každým,

128 dobrým i zlým, statečným i zbabělým, vinným i nevinným, nýbrž míváš jej pravidlem se zlým, zbabělým, vinným, — neboť dobrému, statečnému, nevinnému, i když se octl v neštěstí, náleží stále ještě tvůj podiv, který je v tomto případě prostá spravedlnost. Řek byl příliš aristokrat, aby snesl sociální promiskuitu, která jest obsažena v soucitu. Řek byl také příliš racionalistický a formový, aby snášel v životě delší dobu vládu temných a nevymezených sil, které, soudil, trhají a rvou lidskou duši v rozklad a chaos.

Řek byl jimi mučen jako závratí: musil je překonat, osvětlit a prosvětlit, probádat, pojmově utřídit a protříbit, ač neměl-li z nich zešilet. V tom je, nemýlím-li se, východisko vši básnické jako filosofické tvorby řecké. V tom je Řek duchovní praotec našeho Západu. Kde orientálec ve vlastním smyslu slova spí klidně na okraji propasti, ve fatalistickém klidu, Řek jest touto nejistotou urážen přímo ve své lidské důstojnosti: a tvorbou brání se tomuto ponížení a osvobozuje se z něho.

Byl to tuším Guyau, který letmo napověděl, jak asi vznikla řecká geometrie: z toho, že se chtěl Řek zbaviti strachu, nejistoty, pověrečné hrůzy, jako by některá místa ve světě byla zvláště osudná člověku, prokletá: nikoliv, *všecko* v prostoru jest stejně zákonné, *všecko* bez výjimky a výsady, *všecko* jest si úplně rovné v tomto smyslu!

A nedaleký tomu jest asi rozhodný podnět pro tvorbu alespoň vrcholku řecké poesie dramatické. Řecké drama zcela patrně hledá zákon, *objektivný* zákon, který by zjasnil nejistotu dění společensky vesmírného, který by v něm spoutal každou zvůli, vymýtil násilnost a náhodnost jedinečnosti, byť to byla jedinečnost božská, založil vesmírný *řád*, který nesmí býti porušován nikým, ani ne Zévem olympským. Chce smířiti dva strašné a temné rozkladné činitele dění světového, vzpouru a nutnost, chce je vyřešiti ve vyšší harmonii pravé *zákonné* svobody. To jest sám smysl na příklad Aischylova arcidíla Prometheidy. Sám Zeus jest nucen — nebo lépe: byl asi nucen, poněvadž tato část trilogie se nám nedochovala — vzdáti se svého mstného

absolutismu a smířiti se s trpícím vzbouřencem, jenž dal lidem jiskru světelnou a jehož vzpoura uskutečňuje tak konec konců pokrok. A Oresteia, není-liž i ona obdobou této výsledné harmonie, vyrovnávající temné disonanční krajnosti? Nekončí-liž založením nové lidštější spravedlnosti, nového lidštějšího areopagu bohyní Palladou Athénou proti básnické nelidské zlobě Eumenid? A nevyznívá-liž stejným odporem proti úzkému a doslovnému zákonu státnímu Sofokleova Antigona? Není-liž i ona plaidoyerem pro širší ještě a volnější zákon lásky, jenž by objal a opsal mihotavým duhovým kruhem milosti a líbeznosti duše úzkou tvrdost a nelidskou drsnost formalistně vlasteneckého zákona Kreontova? A rozrušil a roztavil ve svém žáru jeho ledovou sveřepest?

Všecka arcidíla řecké dramatické myšlenky hledají smír mezi zvůli a nutností a vyřešují jej v objektivný zákon, který jest první koncese vnitřní svobodě duše lidské, první, pokud jsou nám aspoň dostupny dějiny.

Stoupenci psychoanalytické theorie Freudovy vykládají katharsi řecké tragedie jako odreagování umlčených, „spolykaných“ afektů, násilím — ze studu a bázně — spolykaných, a proto ohrožujících pak duši lidskou; vykládají ji jako léčbu hysterie, rub sebekázně, plazící se kolem každé kultury jako zakuklené šílenství. Je v tom kus pravdy, ale jen menší její část, samozřejmě a záporná. Vpravdě mělo antické drama i hygienicky cíl mnohem vyšší, přímo organizační: nejen zabezpečovati před chaosem a šílenstvím duši lidskou, nýbrž přímo budovati ji a stavěti ji jako nový útvar, opevňovati ji jako nový hrad nebo maják: učiti ji, jak *tvoriti kladně* nové klenby objektivné, harmonisovati skutečnost v zákon, vésti i kladný boj s tmou, bezvládním, zvůli a nutností chaosu a fatality, tím, že se analysují a nutí, aby nesly most vyššího poznání estetického. Dokonalé drama od doby řecké jest *básnická objektivace sama*: a to jest nejvyšší spravedlnost ke skutečnosti. Neznásilňuje ji jednostranností, nepopírá ji ani nepřepíná, nýbrž dává jí, což jejího jest: zákon svobody a svobodu zákona.

Dobré drama obchází figuru i děj ze všech stran, uzavírá je a tím je organizuje: činí z nich podobenství celku. Není dramatu tam, kde není tohoto obeplutí globu lidské duše: ke konci musí se ti jeviti každá osoba dramatu zcela jinak, než se ti jevila na začátku. Opouštěje ji, patřil jsi na ni se strany západní, vraceje se se své výpravy duchovní, vidíš ji se strany právě opačné: východní.

V tomto smyslu a s tohoto hlediska je tvorba dramatu veliký objev lidský: přímo objev nové metody sociálně tvůrčí. Je to nejrozhodnější a nejjasnější orientace duše lidské ve světě skutečnosti. V tom jest její nesmírný význam pro obecnost a hodnotnost lidskou. Kolektivum společenské po prvé zde *organizuje* svou duši: článkuje ji, jemní ji, tříbí ji, činí ji pružnou a proměňuje ji v subtilní nástroj uzpůsobený k práci ve světě skutečném. Bylo několikrát již jemnými literárními historiky upozorněno na to, že tvůrčí výboje poesie dramatické a celkového politického života národního a státního spadají časově vjedno a pravidlem že nová dramatická tvorba předchází o něco veliké činy politické, nové organisace státní, vítězné války, kolonisaci, expansi technickou nebo zintensivnění života výrobního a hospodářského. Tak Aischylos a Sofokles vyskytají se těsně před kulminací attického státu v době Perikleově, v období vítězných válek s Peršany, Shakespeare před chvílí, kdy se z Anglie stává veliká světová moc námořní a první stát světa v moderním smyslu slova, Lope de Vega v zenitu španělské monarchie, jež nedávno předtím založila své americké kolonie, Corneille a Racine v největším rozmachu francouzského království za Ludvíka XIV., Hebbel před národním sjednocením Německa a vytvořením německého císařství. Správně se viděl v obojí řadě skutečností korelát; správně se tušilo, že i jedny i druhé jsou výsledkem téhož tajemného děje v hromadné dílně duše kolektivné, výtrysk téhož podzemního plamene sopečného. Ale příčinná souvislost jasna nebyla. Tu můžeme vystihnouti a opsati, jak jsem učinil výše, až dnes, kdy je nám lépe znám ráz poznávacího děje a jeho přímo kosmický dosah v tvorbě dramaticko-básnické.

Co nejvíce schází nejen naší literatuře, nýbrž všemu našemu duchovnímu životu, jest smysl skutečnostný. Tím nemíním ovšem méně než pochybné umění spočítati vrásky na čele stařika nebo reprodukovati žily na jeho rukou, okresliti několik blativých skvrn na kabátě tulákově nebo sudy zboží v krámku hokynářově, nýbrž smysl pro specifickou váhu věcí, lidí, idejí, institucí, pro objektivnou zákonnost a platnost jejich bytí a projevů. Vina toho jest ve zvláštním rázu našeho obrození, které — shodou neblahých okolností — v druhé polovici 18. století a dlouho ještě ve století 19. bylo převážně filologické; teprve později přišlo obrození politické a naposledy až hospodářské a výrobní. Stavěli jsme dům do jakési míry zvnějška, od fasády, ne zevnitř; dekoračně, a ne tektonicky. Napodobili jsme cizí literární výraz, poněvadž často byli jsme netrpěliví a neuměli jsme čekati, až vnitřní život sám vytvoří si výraz svůj, autentický a organický... Měli jsme nejednou dříve jména než věci, dříve zvuk než myšlenku.

Odtud neblahá přemíra a převaha obrazivosti slovné a řekl bych číře zvukové nad zkušeností, prožitkem, pozorováním, rozumem, duchem; a nejen v literatuře a umění slovesném, nýbrž i v politice, veřejném životě, vědě. Jak dlouho byli jsme a jsme i nyní ještě ohlušováni slovy, až se tím přehlušuje a uspává schopnost myslet, soudit, uvažovat, poznávat!

Nuže, není jiného léku proti tomuto zmechanisovanému subjektivismu než tvorba dramatická a její kult jak jen možno horlivý a vášnivý. Tam svádí se všecko v nitro; tam nutno jíti z vnitra ve vnějšek, škrtnuti každé plané slovo, všecko pouze dekorační, co není funkcí děje, charakteru, myšlenky. Tam nutno podříditi *já* objektu a vychovávat i proměňovat je tvrdou kázní ve věrný a spolehlivý nástroj poznávací.

Opakují: není jiné zsvětitelky ve svět rozumné organizační činnosti společenské, ve svět zákonné vlády nad věcmi i lidmi, než tvorba dramatická. A mladému státu, jako je republika Československá, jehož všecka činnost musí směřovati k tomu, aby si získal a co nejdříve si vychoval tento smysl skutečnostný,

132 může tu tvorba dramatická prokázati služby přímo nedoce-
nitelné.

Vážme si jí tedy nad všecko! Chraňme si jí jako oko v hlavě!
Buďme vděčni i za ty začátky, které máme. Nejsou nikterak tak
bidné a chatrné, aby si zasloužily hany a potupy, jimiž, většinou
ze sobeckého malodušného chytráctví, snaží se jí zavaliti soud-
cové málo nestranní a velmi zaujatí. Leccos z nich bude ospra-
vedlněno a ctěno v budoucnosti, poněvadž nese v sobě její
semeno a zárodek. Chraňme jejich růst od útoků všech nepovo-
laných, obklopme jej péčí a láskou jako teplým ovzduším sluneč-
ným. Taková je naše svatá povinnost národní, státní i lidská!
Caveant consules... platí tu dvoj- a trojnásobně, neboť odpověd-
nost jejich před příštímí nebude malá.

Je to *státní* zájem do slova a do písmene, o něžž tu jde.
A státní zájem mnohem závažnější a důsažnější než mnohá denní
otázka, mnohá zápletka zahraniční, pro niž se prolíjí celé kala-
máře inkoustu a potisknou celé metry novinových úvodníků
a která zanedlouho splaskne jako bublina do rozměrů toho, co
skutečně jest: krůpěje špinavých mydlin.

Epilog k té literární patálii

133

Jsem na chvíli žákem p. Peroutkovým. Pan redaktor Peroutka
připomněl mně právem hned na začátku své diatriby „O té
avant-garde rrrévolutionnaire“, že jest mnohem mladší než já.
A na mně jest nyní, abych vyvodil z toho důsledky. I řekl jsem
si: Ejhle, vhodná příležitost, abys osvědčil i skutkem svou
theorii, že se nejraději a s největším užitkem učíš na mladších,
než jsi sám. Posadíš se tedy na chvíli do lavice ve škole p. Pe-
routkově. Jak známo, pokládá p. Peroutka za nejlepší metodu
„trpělivé studium skutečnosti“. Provozuj tedy tu metodu ně-
jakou dobu. Poněvadž ti tu radu dává člověk mladší, než jsi ty,
je pravděpodobně dobrá a přinese ti užitek; přispěje ti pravdě-
podobně v tvém sporu.

K čemu vede nás tedy trpělivé studium skutečnosti? K jakým
jistotám? Předně: že se p. Peroutka a já *nepřeme o louž věc*. Ve
svém vánočním článku „Krise literatury“ útočí p. Peroutka na
celou českou krásnou literaturu a jen jaksi epilogem i na nej-
mladší; a já podle toho odpověděl v článku „Úpadek literatury —
i mnohých věcí jiných“. Než nyní ve svých nových dvou feuille-
tonech nezmiňuje se již p. Peroutka ani slovem o *starších* vrstvách
české literatury — vyjma předválečnou generaci kubisticko-
futuristickou — a útočí *pouze* na almanach Devětsil.

Ale já o almanachu Devětsil nikdy nepsal, ano, já *ani* neznal
toho almanachu v době, kdy jsem odpovídal p. Peroutkovi,
takže nemohl míti ani nijakého ukrytého vlivu na mé myšlení
a usuzování literární! A volá-li mne p. Peroutka několikrát jako